

KATEHETSKI INICIJACIJSKI ITINERARIJ

Ružica RAZUM

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb

ruzica.razum@zg.t-com.hr

Sažetak

U prvome dijelu članka promišlja se o nekim temeljnim inicijacijskim modelima u povijesti Crkve. Osobita se pozornost posvećuje postojećem modelu u Hrvatskoj. U drugom se dijelu govori o otežavajućim čimbenicima ili izazovima za aktualnu kršćansku inicijaciju koji su povezani s konkretnim društveno-kulturnim kontekstom i razvojnom dobi u kojoj se primaju sakramenti, osobito sakrament sv. potvrde. Ne može se, naime, zanemariti činjenica da su u suvremenom društvu na djelu mnoge kulturne transformacije koje se odražavaju također i na prenošenje vjere i na kršćanski odgoj. U trećemu je dijelu riječ o dobi i o redosljedu primanja sakramenata te o uvjetima koji se traže kada tko želi primiti sakramente. U nekim se zemljama uočava težnja da se slavljem potvrde odgodi za kasniju, tj. za adolescentsku dob. Odgađanje potvrde za zreliju dob, smatra se, omogućava dugotrajniju pouku što bi trebalo rezultirati odgovornijim prihvaćanjem zahtjeva vjere. S druge pak strane, postoje određene inicijative koje, na tragu koncilskih i postkoncilskih dokumenata, idu u smjeru promjene postojećeg redosljeda sakramenata kršćanske inicijacije. U četvrtome djelu daju se neka temeljna usmjerenja za obnovu prakse kršćanske inicijacije djece. Razmišljanje o kršćanskoj inicijaciji poziva na opću obnovu postojeće pastoralne prakse.

Ključne riječi: kršćanska inicijacija, sv. potvrda, kateheza, razvojna dob, kršćanska zrelost.

Uvod

Veliki nesklad između uložениh pastoralno-katehetskih snaga u kršćansku inicijaciju djece i mladih te postignutih rezultata potaknuo je mnoge odgovorne

na području pastorala na sustavnije promišljanje o inicijaciji i, u nekim slučajevima, na traženje i predlaganje novih načina djelovanja.

U ovom, za katehezu teškom vremenu mnogi očekuju nove teorijske modele i konkretne prijedloge. Budući da tradicionalna kateheza koja priprema djecu na sakramente pokazuje previše znakova umora i neuspjeha, očekuje se da neka nova kateheza bolje odgovori na postojeće potrebe i riješi mnoge poteškoće. Postoji li, međutim, takva kateheza?

Pojam kršćanske inicijacije obuhvaća različita značenja: kršćansku inicijaciju djece i mladih, reinicijaciju, odnosno novu evangelizaciju i katehezu odraslih te osobito pristup onima koji nisu kršteni, a to žele biti. U ovome promišljanju bit će riječ samo o inicijaciji djece i predadolescenata/adolescenata (7. – 14./18. godina) i to s pastoralno-katehetskog motrišta, dok su promišljanja s motrišta sakramentalne teologije prisutna tek u tragovima.

1. Kršćanska inicijacija u konkretnome kulturnom ozračju

Danas je uglavnom općeprihvaćena prosudba da se smo u stanju snažne krize s obzirom na međugeneracijsko prenošenje vjere. Živimo u tranzicijskome vremenu u kojemu je eventualno jasno od čega se trebamo distancirati, ali nije tako očito prema čemu se valja usmjeriti: sve se češće ističe neprimjerenost tridentskoga katehetskog modela dok je definicija novih modela, barem u Hrvatskoj, uglavnom zadatak s kojim se tek moramo uhvatiti ukoštac.

Svi oni koji su izravno angažirani u zahtjevnom procesu kršćanske inicijacije (župnici, katehete, predstojnici katehetskih/vjeronaučnih ureda) uočavaju da nije moguće nastaviti uobičajenu praksu kršćanske inicijacije na način koji je naslijeđen i koji se nastavlja primjenjivati gotovo u svim župama. S obzirom na zadaću uvođenja novih naraštaja u vjeru, tradicionalni sustav kršćanske inicijacije pokazuje temeljni nedostatak do te mjere da se završetak kršćanske inicijacije najčešće podudara s oproštajem od kršćanske zajednice.

1.1. Kršćanska inicijacija tijekom povijesti

U povijesti Crkve možemo prepoznati nekoliko različitih inicijacijskih modela.

Rođena u vremenu velike suprotnosti između evanđelja i dominantne kulture, kršćanska inicijacija, koja je imala za naslovnike odrasle, snažno je naglašavala element diskontinuiteta i loma s prethodnim životom inicijata i s dominantnom kulturom. Ranokršćanski katekumenski model imao je za cilj

obraćenje osoba koje su pripadale poganskom kontekstu i događao se u četiri velika razdoblja: pretkatekumenat, pravi katekumenat, slavljenje sakramenata i mistagogija.

Model srednjovjekovne socijalizacije, svojstven društvu u kojemu »nije bilo moguće ne biti kršćanima«, bio je usmjeren na usvajanje kršćanskog života samom pripadnošću i sudjelovanjem u društvu i obitelji čiji je život bio bitno označen vjerskim obilježjima.¹

Tridentski model uveo je župnu vjersku pouku kao središnju os inicijacijskog procesa. U društvu u kojemu su se rađali kršćani trebalo je naučiti što se vjeruje i to primijeniti na vlastiti život. Župna vjerska pouka, više od uvođenja u kršćanski život, imala je zadatak tumačiti i objašnjavati život koji se već živio. Ovaj je model bio označen sljedećim obilježjima: jedan razred, jedan učitelj (kateheta), jedna knjiga (katekizam), jedna metoda (pitanja i odgovori). S obzirom na sadržaj, katehetski je rad bio usmjeren na četiri temeljna stupa, odnosno na četiri dijela katekizma: ono što valja vjerovati (*credo*, vjerovanje), ono što treba primiti/slavit (sakramenti), ono što treba činiti (zapovijedi), ono što treba moliti (Očenaš i ostale molitve). Katehetski je proces bio usmjeren primanju sakramenata i smatrao se zaključenim primanjem potvrde.² Radi se o katehetskom i inicijacijskom modelu prikladnome za »kršćansko društvo«, u kojemu sâm obiteljski i društveni kontekst oblikuje vjernike. Taj kontekst prethodi katehetskom činu, podržava ga i nadopunjuje. U tom se razdoblju ne postavlja pitanje diskontinuiteta s kulturnim i društvenim životom, ili pitanje izbora. »Uvođenje u kršćanstvo« bilo je reducirano na proces religijske socijalizacije. Dominirali su procesi integracije i društvenog konformiteta.

Spomenuti inicijacijski model doveden je u krizu kada je došlo do cijepanja društveno-kulturnog konteksta. Složenost, sekularizacija, pluralizam kultura, modela i religija učinili su ga neučinkovitim i neupotrebljivim.³ Jedan od prvih koji je jasno shvatio izazov nove situacije bio je francuski katehitičar J. Colomb, koji je još 1948. godine napisao: »Velika je činjenica, nova u povijesti Crkve i apsolutno suprotna cijeloj njezinoj predaji, da naša

¹ Više o srednjovjekovnoj vjerskoj pouci vidi u: Alfred LÄPPLE, *Breve storia della catechesi*, Brescia, 1985., 81-98; Luigi La ROSA, *La formazione cristiana nel medioevo*, Leumann (TO), 1998.; Alojzije HOBLAJ – Milan ŠIMUNOVIĆ, Crkvena kateheza na katedri religiozne pedagogije i katehetike, u: www.kbf.hr, 45-46 (10. VII. 2009.).

² Više o vjerskoj pouci u novome vijeku vidi u: Pietro BRAIDO, *Lineamenti di storia della catechesi e dei catechismi. Dal »tempo delle firome« all'età degli imperialismi (1450-1879)*, Leumann (TO), 1991.

³ Usp. Mario DELPIANO, Sfide, problemi, provocazioni dell'IC alla pastorale dei preadolescenti, u: www.cnos.org/cspg/npg2001/01-01-30.pdf (5. I. 2009.).

djeca dolaze do adolescentne i odrasle dobi a da nisu prošla kroz autentičan katekumenat. (...) Drama našeg doba jest u tome da se društveni svijet malo-pomalo raskršćanio. (...) Pa ipak se nastavlja krštavati gotovo svu djecu. Tako se krštavaju djeca a da im nije ponuđen djelotvorni katekumenat. Naša kršćanska djeca, možda u većini, nisu prosvijetljena. (...) Uistinu, vjeronauk bi morao, barem djelomično, osigurati nužni katekumenat. On to zapravo ne čini, a glavni je razlog što nije proizveo promjene ustrojstva koje iziskuje raskršćanjenje svijeta. (...) Naš je vjeronauk gotovo u potpunosti vezan uz iščezlu situaciju; zamišljen za tu situaciju, izvrstan za nju, očituje se gotovo nedjelotvornim za današnju situaciju.«⁴

Izričaj »uvođenje u kršćanstvo« stoljećima nije bio upotrijebljen. Nakon prvih stoljeća preuzima se tek u 20. stoljeću, a i tada služi za opis dijela uvođenja njegova liturgijsko-sakramentalnog elementa. Drugi vatikanski koncil proširit će upotrebu tog izraza.⁵

1.2. Opis inicijacijskog modela u Hrvatskoj

Crkva u Hrvatskoj, kako bi pružila prikladan odgovor na rastuće probleme u pastoralno-katehetskom području, u posljednjim je godinama donijela nekoliko temeljnih dokumenata. Noviji hrvatski crkveni dokumenti, kao što su *Župna kateheza u obnovi župne zajednice – Plan i program*,⁶ *Na svetost pozvani – Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća*,⁷ *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*⁸ i *Direktorij za pastoral sakramenata*,⁹ potiču na zauzetije i odgovornije pristupanje kršćanskoj inicijaciji. Ipak ti dokumenti ne donose neke znatnije iskorake s obzirom na postojeći model kršćanske inicijacije.

Svakako valja spomenuti i neke ranije dokumente koji su godinama, i još uvijek, određivali dob, trajanje i temeljna usmjerenja kršćanske inicijacije. Riječ je ponajprije o *Smjernicama za pastoralnu praksu sakramenata kršćanske inicijacije*

⁴ *Pour un catéchisme efficace*, 1948., cit. u: Ubaldo GIANETTO, Uvođenje u kršćanstvo, u: Marko PRANJIC (ur.), *Religijsko-pedagoško-katehetski leksikon*, Zagreb, 1991., 777.

⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve* (7. XII. 1965.), br. 14, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: AG).

⁶ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice – Plan i program*, Zagreb – Zadar, 2000.

⁷ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, Zagreb, 2002.

⁸ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.

⁹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Zagreb, 2008. (dalje: *Direktorij*).

Biskupske konferencije Jugoslavije iz 1978.¹⁰ i *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri* Biskupske konferencije Jugoslavije iz 1983. godine.¹¹

1.1.1. Kratki opis modela

Model kršćanske inicijacije djece strukturiran je u tri razdoblja: krštenje novorođenih, kateheza prvopričesnika i kateheza krizmanika.

Nakon krštenja, odnosno između sakramenta krsta i prvopričesničke katehetske pripreme, gotovo u svim župama postoji velika praznina s obzirom na pastoralno-katehetsku ponudu. Uglavnom ne postoji sustavan rad s djecom predškolske dobi kao ni s njihovim roditeljima.

Prva se pričest dijeli učenicima 3. razreda (oko 9. godine). Priprema za prvu pričest (i prvu ispovijed) uglavnom traje jednu godinu (ili nekoliko mjeseci). *Direktorij* ističe: »priprava na Euharistiju prve pričesti neka bude u župi stanovanja i neka traje barem dvije godine« (br. 116). U dokumentu *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* predlaže se jednogodišnja župna priprema za prvu pričest, odnosno potvrdu, što ne isključuje mogućnost da pojedine župne zajednice planiraju pripravu za sakramente tako da ona traje više godina.¹²

Treće razdoblje čini kateheza predadolescenata/adolescenata radi pripreme za sakrament sv. potvrde. Duljina pripreme vrlo je različita, od redovite kateheze cijelo vrijeme nakon prve pričesti do nekoliko susreta prije same podjele tog sakramenta. Ističe se u dokumentu *Na svetost pozvani* kako se sakramenti nerijetko slave i primaju bez prave pripreme i raspoloživosti, što je rezultat kratke i površne kateheze. Na taj način »kršćani primaju nešto i sudjeluju u nečemu što ne razumiju i ne poznaju. (...) Takav je pristup sakramentima djelomično posljedica shvaćanja sakramenta kao sredstva milosti po kojoj Bog nekako automatski spašava čovjeka, bez osobnoga spasenjskog susreta s Isusom Kristom u zajedništvu Crkve. Dakako, sakramenti jesu sredstva milosti, ali odrasli ne postaju dionicima te milosti bez svjesnoga i slobodnoga sudjelovanja i osobnoga susreta s Gospodinom.«¹³

¹⁰ BISKUPI JUGOSLAVIJE, Smjernice za pastoralnu praksu sakramenata kršćanske inicijacije, u: *Religiozni odgoj i kateheza*, 1 (1979.) 3-4, 146-153.

¹¹ BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze*, Zagreb, 1983.

¹² HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, 51.

¹³ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, br. 39.

Prema *Direktoriju*, uvjeti za primanje sakramenata kršćanske inicijacije uključuju pohađanje župne kateheze,¹⁴ redovito sudjelovanje na nedjeljnom euharistijskom slavlju (br. 68), potrebno znanje (br. 68 i 112) i iskustvo kršćanskog života (br. 68). Jedan je od preduvjeta za sakrament potvrde pohađanje školskoga vjeronauka (br. 68). Školski vjeronauk ne može, ipak, zamijeniti ni nadomjestiti župnu katehezu.¹⁵ U istom se dokumentu ističe također kako katehetski susreti »ne mogu biti imitacija, a osobito ne ponavljanje školskoga vjeronauka već imaju specifičan sadržaj i metodologiju katehetskog slavlja«¹⁶.

Prema *Pastoralnim smjernicama* Biskupske konferencije Jugoslavije iz 1973. godine, uvedena je praksa da potvrđenici budu iz viših razreda osmogodišnje škole, nakon barem četiri godine kateheze.¹⁷ O dobi krizmanika biskupi Hrvatske biskupske konferencije donijeli su 1994. godine sljedeću odluku: »Neka se sakrament potvrde ne dijeli vjernicima prije dvanaeste godine života, a kao priprema neka budu najmanje četiri godine redovitog vjeronauka. Pojedini biskup može odrediti višu dob i dulju pripravu.«¹⁸ Dokument *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* ističe kako »postoje opravdani razlozi za slavlje potvrde na kraju osnovnog školovanja, konkretno u osmom razredu, kao što je najčešća praksa, ali i za pomicanje prema kasnijoj dobi, u srednjoj školi, kao što se ponegdje slavi, posebno u gradovima«.¹⁹ U našoj se Crkvi sakrament potvrde podjeljuje u različitim godinama života, ili u vrijeme predadolescencije – u posljednje dvije godine osnovne škole (u 14. ili 15. godini), ili u vrijeme adolescencije, tj. u srednjoj školi.

Broj onih koji pristupaju sakramentima kršćanske inicijacije prilično je velik. Iako u Hrvatskoj broj vjernika praktikanata iznosi oko 25%, i dalje većina roditelja za svoju djecu traži vjerski odgoj, katehezu i osobito sakramente

¹⁴ *Direktorij*, br. 68 i 116. Za sakrament potvrde predviđaju se barem tri godine poslije prve pričesti, a za prvu pričest dvije godine.

¹⁵ *Direktorij*, br. 68. Taj je uvjet istaknut već 2000. godine u poruci hrvatskih biskupa: »Premda između vjeronauka u školi i kateheze u župi postoji jasna razlika, ipak oni su nerazrješivo vezani. Imajući to na pameti, potpuno je razumljivo što se za pristup sakramentima pomirenja, euharistije i potvrde traži redovito pohađanje i vjeronauka u školi i župne kateheze.« Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj katehezi (15. lipnja 2000.), u: <http://www.nku.hbk.hr/dokumenti/dok/Poruka%hrvatskih%20biskupa-2000.htm> (15. XII. 2008.).

¹⁶ *Direktorij*, br. 68., vidi također: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, 54.

¹⁷ BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Smjernice za pastoralnu praksu sakramenata kršćanske inicijacije*, 150.

¹⁸ *Službene vijesti*, 1 (1994.) 2, 8.

¹⁹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, 84.

kršćanske inicijacije.²⁰ Tako, na primjer, prema jednome istraživanju, preko 3/4 ispitanika izjavljuje da je primilo sve sakramente kršćanske inicijacije.²¹

Postojeći model kršćanske inicijacije ne predviđa provjeru katehetskog itinerarija koji se uglavnom zaključuje sakramentom. Ne postoji praksa koja se ozbiljno brine o provjeri katehetskog procesa. Sakrament se jednostavno daje, nudi, daruje. U nekim župama prije slavlja sakramenta potvrde postoji tzv. ispit znanja, odnosno provjera koliko su katehizanti naučili o sakramentu potvrde. S obzirom na postignuća koja se očekuju od katehizanata, *Direktorij* traži određeni »stupanj znanja o sakramentu potvrde« te »iskustvo kršćanskog života« (br. 68).²²

Može se ustvrditi da su u praksi još uvijek rašireni oni katehetski itinerariji u kojima je posve odsutan čimbenik »izbora« (tj. zahtjev od strane naslovnika ili njihovih obitelji), a usmjereni su gotovo isključivo na pripremu sakramenta s poučno-informacijskim ciljevima. Dominantni komunikacijski model uglavnom je nadahnut na školskom modelu, a taj model dolazi iz tzv. Münchenske metode.²³ On pretpostavlja aktivnost koja je usmjerena na katehetu, tj. učitelja s jednosmjernom/dvosmjernom komunikacijom prema katehizantima. Usmjeren je na temu koju valja obraditi, a ne toliko na osobu. Nedovoljno je povezan s djelovanjem drugih odgojnih institucija. Prisutnost tog modela uvjetovana je, među ostalim, i formacijom samih kateheta. Mnogi katehete primili su, naime, katehetsku formaciju u kojoj se ističe važnost poznavanja doktrine. S takvom se formacijom katehete najlakše identificiraju s katehetskim modelom kao poučavanjem.

1.1.2. Pozitivnosti i ograničenja hrvatskog modela kršćanske inicijacije

Postojeći model kršćanske inicijacije jamči široku religijsku socijalizaciju. Postotak onih koji su uključeni u proces kršćanske inicijacije vrlo je visok, toliko da bi se moglo govoriti o općoj, ili gotovo općoj religijskoj socijalizaciji. Ovaj

²⁰ Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, u Hrvatskoj ima 87% katolika. »Tjedno, jednom ili više puta« na misu, međutim, odlazi 24,5% naših građana. Usp. Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obrisu sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Đakovo, 2003., 33 i 43.

²¹ Usp. *Isto*, 37-38.

²² Važnost znanja i kršćanskog iskustva u pripremi za sakrament sv. potvrde bila je već istaknuta u *Smjernicama za pastoralnu praksu sakramenata kršćanske inicijacije*. BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Smjernice za pastoralnu praksu sakramenata kršćanske inicijacije*, 150.

²³ Temeljne faze Münchenske metode, koje idu za postizanjem dvostrukog cilja oblikovanja ideja i karaktera, jesu: priprava, izlaganje, objašnjenje, sažetak i primjena. Više o metodi vidi u: Alfred LÄPPLE, *Breve storia della catechesi*, 200-201.

model omogućuje velikom broju vjernika sudjelovanje i osjećaj pripadnosti crkvenoj zajednici. U procjenjivanju ovoga modela ne treba, također, zaboraviti ni zanemariti uključenost relativno velikog broja kateheta u ostvarivanje župne kateheze (svećenika, redovnica/redovnika i laika). Valja spomenuti i podatak da ostaje visok postotak onih koji upisuju vjeronauk u školi.²⁴

Ishodi ovoga modela očituju, s druge strane, zabrinjavajuća ograničenja. Možda je najuočljiviji nedostatak stvarne pripadnosti. Većina iniciranih ne sudjeluje redovito u životu Crkve i njezinom poslanju. Valja istaknuti i skromnu vrijednost one pripadnosti koja se ograničava na to da se netko osjeća dijelom Katoličke crkve, ali ne i dijelom određene zajednice.²⁵ Sadašnji način dijeljena potvrde u zadnjim razredima osmogodišnje škole, ili u srednjoj školi, nije se pokazao zadovoljavajućim, jer dan primanja potvrde za nemali broj potvrđenika znači dugotrajni prekid s prakticiranjem vjere. U godinama koje slijede primjećuje se velik pad vjerske prakse, što će za mnoge kasnije postati razlogom distanciranja od vjerskog iskustva. To znači da masovna sakramentalizacija nije više jamstvo vjere.

Rezultat spomenutog modela jest i slab razvoj sposobnosti življenja kršćanskog života. »Kršćanin« koji izlazi iz formacijskog itinerarija pokazuje očite manjkavosti na razini vjerskoga znanja i iskustva: ne zna se služiti Biblijom, ne poznaje značenja različitih sakramenata i odgovarajućih obreda, ne zna moliti, nesiguran je glede moralnih kriterija važnih za donošenje svakodnevnih osobnih izbora.²⁶

Određene nejasnoće i probleme vezane za sakramente kršćanske inicijacije sugerira nam i sama terminologija kojom se služimo govoreći o tim sakramentima. Jezik kojim se služimo ukazuje na statički mentalitet i slabu pozornost na teološku dimenziju sakramenata. Izrazi »godina pripreme za potvrdu«, »kateheza za primanje potvrde« i sl. ukazuju na nedostatak poštovanja procesa inicijacije i na pastoralnu udaljenost od »katekumenskog« itinerarija

²⁴ Prema podacima Agencije za odgoj i obrazovanje iz 2006. godine, u osnovnoj školi nastavu vjeronauka pohađa 87,7% učenika, a u srednjoj je školi taj postotak također preko 80%. Usp. Ružica RAZUM, *Vjeronauk između tradicije i znakova vremena. Suvremeni izazovi za religijskopedagošku i katehetsku teoriju i praksu*, Zagreb, 2008., 228-229.

²⁵ *Direktorij za pastoral sakramenata* u župnoj zajednici naglašava kako je »uočljiva pojava da se nakon krizme mnogi udaljuju od Crkve ili, točnije rečeno, rjeđe pohađaju nedjeljnu euharistiju i pristupaju sakramentima, a pojavljuju se tek neposredno prije sklapanja ženidbe«, *Direktorij*, br. 60.

²⁶ U dokumentu *Na svetost pozvani*, promišljajući o sakramentu potvrde, prosuđuje se da »mnogi kršćani primaju nešto i sudjeluju u nečemu što ne razumiju i ne poznaju« te da sakrament potvrde »mnogima ne predstavlja poticaj za potpunije i aktivnije uključivanje u život i poslanje Crkve« HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, br. 39 i 45.

kao istinskog puta prema odrasloj vjeri. Očito je koliko je taj jezik dalek od onoga što znači »misionarska dimenzija kateheze«, »uvođenje u kršćanski život«, »odgoj za život vjere«, što djecu i mlade dovodi do istinskoga i svjesnoga kršćanskog izbora i kršćanskog života.

Katehetski sadržaj koji se nudi u procesu pripreve za sakramente, osobito za sakrament potvrde, više je doktrinarnan nego iskustven, što ima za posljedicu da djeca ne samo da »ne nauče doktrinu« nego »ne nauče ni živjeti kao kršćani«. Čini se stoga da se pojmovi *inicijacija* i *odgoj* teško mogu primijeniti na postojeću katehetsku praksu koja se predstavlja u obliku jednostavnoga doktrinarnog poučavanja, ili procesa religijske socijalizacije. U tom bi smislu kateheza mogla čak postati zaprjekom istinskom odgoju i uvođenju u vjeru.²⁷

Među ograničenjima postojećeg modela kršćanske inicijacije valja svakako spomenuti i slabu odgojnu snagu obitelji koja ne uspijeva posredovati kršćanski odgoj, ali ga nastavlja tražiti za djecu. Obitelj od katehete ili čak vjeroučitelja često očekuje da ispuni njezinu zadaću te nadoknadi roditeljske propuste. Ponekad se dogodi da i pastoralni župni djelatnici svoju odgovornost prenose na školski vjeronauk; ili kršćanska zajednica na župnog katehetu. Takvim se delegiranjem odgovornost za vjerski odgoj prebacuje na neke pojedince ili čak školu, dok se crkvena zajednica, koja je prva odgovorna za proces sazrijevanja pojedinca i zajednice u vjeri, odriče odgovornosti za loše rezultate toga odgoja.

Zaključno, može se istaknuti kako temelj za ispravno vrjednovanje postojećega katehetskog modela predstavljaju ciljevi koji se žele ostvariti inicijacijskim procesom. Ne mogu, naime, postojati razlike između trenutka programiranja, u kojemu se definiraju ciljevi samoga procesa, i trenutka vrjednovanja ostvarenih ciljeva. U procesu vrjednovanja procjenjujemo one ciljeve koji su definirani u fazi programiranja. Drugim riječima, ako je cilj katehetskoga inicijacijskog procesa znanje ili jednostavno sakramentalno sudjelovanje, ne mogu se kasnije očekivati rezultati na razini pripadnosti ili crkvene angažiranosti.²⁸ Kako, naime, plod formacije može biti drukčiji od samoga formacijskog procesa? Nema stoga mjesta za čuđenje zbog slabih rezultata inicijacijskog procesa. Ako se žele postići ciljevi na razini pripadnosti, konkretne crkvene angažiranosti, pounutarnjenja vjerskih stavova, onda je potrebno unijeti promjene u sam formacijski hod.

²⁷ Usp. Emilio ALBERICH, *Kateheza danas. Priručnik fundamentalne katehetike*, Zagreb, 2002., 138.

²⁸ Usp. Anna D'ANGELO, *Iniziazione cristiana dei ragazzi. Ordine dei sacramenti, il modello, il processo: dov'è il problema?* / 1, u: *Catechesi*, 78 (2008. – 2009.) 1, 38.

Nadalje, u procesu vrjednovanja valja analizirati čimbenike uspjeha/neuspjeha kao posljedice samog procesa. Nije korektno ustvrditi da pastoralno-katehetski neuspjeh ovisi o suvremenim kulturnim strujama i promjenama, budući da upravo ovakva tvrdnja dokazuje kako se u programiranju nije slijedila korektna analiza kulturne situacije, nego je pastoral nastavio promišljati samoga sebe kao autoreferencijalnu stvarnost.

2. Otežavajući čimbenici ili izazovi za aktualnu kršćansku inicijaciju

Brojna su pitanja s kojima se suočavaju teolozi, osobito katehetičari, kada promišljaju o kršćanskoj inicijaciji: slika konkretne Crkve koju treba povezati s praksom kršćanske inicijacije; smisao i opravdanost govora o »odgoju vjere«;²⁹ vrjednovanje katehetske metodologije; odnos između slavlja sakramenata i odgojnog procesa koji ima za cilj dovesti katekumena do zrele odluke u vjeri. Zaustavit ćemo se na dvama pitanjima: kontekstu i razvojnoj dobi.

2.1. Pozorna analiza suvremenih kulturoloških pojava

Ne može se zanemariti činjenica da su u suvremenom složenom društvu na djelu mnoge značajne kulturološke transformacije, mnoge duboke promjene koje se odražavaju također i na prenošenje vjere i na kršćanski odgoj.³⁰ Nije moguće definirati katehetske inicijacijske itinerarije zanemarujući agresivnost i progresivnost kojima se nameće novi model čovjeka, čovjeka koji misli, osjeća, reagira i ponaša se na način bitno drukčiji od prijašnjeg.³¹

Nove tendencije, izazovi i poticaji suvremene kulture, upravo jer su »novi«, trebaju »nova« mjerila vrjednovanja koja vode računa o složenosti novonastale situacije. Nasuprot proširenosti i dubini tih promjena, koje ne ostavljaju netaknutu kršćansku zajednicu, ne može se nastaviti »kao što se uvijek činilo«. Današnji mentalitet, običaji, životni izbori pokazuju se sve slabije ukorijenjenima ili nadahnutima kršćanskom vjerom. Izgradnja kršćanskog identiteta današnje mlade osobe ne pronalazi potporu u društvenom kontekstu. Ono što je danas u igri jest takozvani »kraj kršćanstva«, raskorak između vjere i kulture/društva.

²⁹ Usp. Emilio ALBERICH, *Kateheza danas*, 137-144.

³⁰ Više o vidi u: Ubaldo MONTISCI, *La catechesi e le sensibilità culturali emergenti*, u: www.catechetica.it (20. XII. 2008.); Henri DERROITTE, *Initiation et renouveau catéchétique*, u: www.lumenonline.net/main/document/document (5. VII. 2009.).

³¹ Usp. Ubaldo MONTISCI, *L'iniziazione cristiana in Italia in un tempo di transizione*, u: *Catechesi*, 76 (2006. – 2007.) 3, 46-61.

U stvarnosti se i hrvatsko društvo očituje sve više strukturiranim na pluralističkom temelju. Religijski pluralizam u Hrvatskoj ne očituje se ponajprije na razini postojanja različitih religija i konfesija, i upravo to čini ga manje uočljivim u odnosu na druge zemlje, nego kao određena vrsta pluralizma unutar katoličkog područja. Pod zajedničkim nazivnikom *katoličkog identiteta* očituju se vrlo različiti modeli razumijevanja i prakticiranja katoličke vjere. Već nekoliko desetljeća u cijeloj Europi postoji polagan, ali progresivan proces udaljavanja osoba, osobito mladih, od tradicionalnih mjesta koja su određivala vjersku pripadnost.³² Religioznost ne nalazi više prostor svoje konkretizacije nužno na području institucionalnoga. Danas se javlja religioznost koja se udaljava od Crkve i njezina učenja, religioznost u kojoj je postalo moguće »vjerovati, a ne pripadati«.³³ I ne samo to: unutar same Crkve primjećuje se određeno udaljavanje od službenog nauka,³⁴ posebice na području morala, iako to ne donosi uvijek prekid s vlastitom vjerskom zajednicom. Svatko bira, već prema vlastitim afinitetima, zadovoljstvima i potrebama, ono što mu odgovara u toj vjeri i Crkvi. Takva situacija pogoduje stvaranju religioznosti u kojoj je moguće »pripadati, a ne vjerovati«,³⁵ odnosno religioznosti u kojoj je odnos prema vjeri pretežito izvanjski, formalan, tradicionalan, povijesan, nacionalan ili prigodničarski.

Religiju institucionalnoga tipa prakticira manjina. Ta pojava ima iznimno važno odgojno značenje: vjerodostojnost religije nije više tako očita u očima mlađih naraštaja. Mladi koji dolaze iz obitelji udaljenih od religije imaju slab osjećaj za religiozno. Problem koji pritišće mnoge profesionalne odgojitelje jest u tome kako potaknuti zanimanje za religiju i kako pokazati njezinu važnost i značaj. Na razini konkretnoga vjerskog odgoja i obrazovanja gotovo svi naslovnici dionici su toga religijskog pluralizma. Ambijent u kojemu se ostvaruje

³² Grace DAVIE, *Religija u suvremenoj Europi. Mutacija sjećanja*, Zagreb, 2005., 122.

³³ Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, u Hrvatskoj ima 87% katolika. »Tjedno jednom ili više puta« na misu, međutim, odlazi 24,5% naših građana. Usp. Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIC – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti*, 33 i 43. Vidi također: PONTIFICIO CONSIGLIO DELLA CULTURA, *Dov'è il tuo Dio? La fede cristiana di fronte alla sfida dell'indifferenza religiosa*, Documento finale dell'Assemblea plenaria, 11. – 13. III. 2004., br. 3. Prema *Komparativnoj studiji vrednota: Hrvatska i Europa* proizlazi kako religijska praksa »zauzima i dalje važno mjesto u životu – kako u životu pojedinca tako i u životu društvene zajednice«. Usp. Gordan ČRPIC – Siniša ZRINŠČAK, *Između identiteta i svakodnevnog života*, u: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, Zagreb, 2005., 72.

³⁴ Tako, na primjer, dok je vjerovanje u Boga vrlo prošireno, prihvaćenost drugih vjerskih istina puno je niža. Usp. Gordan ČRPIC – Siniša ZRINŠČAK, *Između identiteta i svakodnevnog života*, 60-61.

³⁵ Taj izraz preuzet je od D. Hervieu-Légera. Usp. Danièle HERVIEU-LÉGER, *Religione e memoria*, Bologna, 1996., 253. Vidi također: Željko MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, Zagreb, 2007., 255.

religijska socijalizacija djece i predadolescenata snažno je pluralistički što ne može ostati skriveno očima djece i mladih. Sama kateheza nije dostatna, da pače, nužno riskira »kratki spoj«, budući da se obraća subjektima koji niti žive niti slave stvarnosti o kojima govori kateheza.

U pokušaju odgovaranja na pitanje neuspjeha kateheze kršćanske inicijacije, odgovori osciliraju između ideje – možda pomalo svemogućće – da sve ovisi o načinima kako se izvodi kateheza i one – koja se odriče odgovornosti – da sve ovisi o obiteljima i suvremenome društveno-kulturnom kontekstu. Ono što se događa, međutim, i nije tako čudno, odnosno neočekivano sa sociološkog motrišta. Kao temeljno objašnjenje za stanje slabog uspjeha kršćanske inicijacije nije dostatno isticati samo manjkavosti u postojećim modelima kršćanske inicijacije. Katehetsko bi djelovanje moglo biti izvedeno na više ili manje kvalitetne načine, i to jasno ne bi bilo bez učinaka, no pitanje je imaju li ti katehetski modeli odlučujući utjecaj na vjerski život i stavove.

Mogli bismo se zapravo zapitati zbog kojih bi se razloga vjerska praksa tako visoka u dobi djetinjstva i predadolescencije trebala zadržati i kasnije, ako je društveni kontekst obilježen skromnom vjerskom praksom. Bilo bi uistinu iznenađujuće da se događa suprotno, tj. da djeca koja su rođena i odrasla u ozračju lišenome vjerskih iskustava, na putu da se uključe u svijet odraslih koji je isto tako slabo zainteresiran za vjersku praksu, sačuvaju unatoč svemu visoku razinu aktivnoga vjerničkog života.

2.2. *Problematične situacije u kršćanskoj inicijaciji u razvojnoj dobi*

Ne samo da se aktualni model pokazuje neučinkovitim nego se postavlja i pitanje je li uopće moguće govoriti o istinskoj kršćanskoj inicijaciji spomenute dobne skupine naslovnika, budući da zrelost, sloboda i odgovornost koji se traže unutar ovoga itinerarija, teško mogu zaživjeti u ovoj dobi. Predstavljaju li, uostalom, predadolescencija i adolescencija istinsku prijelaznu fazu prema odrasloj dobi ili radije, sa sociološkog motrišta, tvore dugo razdoblje trajnog redefiniranja identiteta?³⁶

Godine u kojima predadolescenti pohađaju više razrede godine su velikih promjena. Vedrina s kojima se živi religioznost kada se pohađa peti ili šesti razred bit će za mnoge samo sjećanje kada dođu do sedmog ili osmog razreda, kada mnogi primaju sakrament sv. potvrde. Snage razvoja mlade osobe uglav-

³⁶ Giuseppe MORANTE, *L'iniziazione cristiana dei giovani: una sorta di catecumenato pastorale del battesimo. L'esempio italiano*, u: Henri DERROITTE (ur.), *Catechesi e iniziazione cristiana*, Leumann (Torino), 2006., 135.

nom nisu usmjerene na rast i sazrijevanje u vjeri. Spomenimo kratko samo neka obilježja te dobi: predadolescent je buntovan; često je njegova stvarnost ambivalentna – ljubomoran u prijateljstvu, želi biti sam; površan i pun sumnji glede vjerskog iskustva; želi promijeniti svijet, ali nije raspoloživ za angažman; često reagira na način »ne da mi se«; sentimentalna, svadljiv, velikodušan, zainteresiran, ali i rastresen; sve dovodi u pitanje, traži objašnjenja za sve iako ga odgovori ne zanimaju previše; ništa mu nije dobro, ali ne nudi alternative; želi biti različit od onoga kakav je bio kao dijete, ali mu to baš i ne uspijeva; uvredljiv je, počinje se drukčije doživljavati u svome tijelu, svojim emocijama...³⁷

Kako je moguće pomiriti te izrazito snažne i ambivalentne uvjete u kojima se nalazi predadolescent i pripremanje za sakrament potvrde koji bi trebao dovesti do zrelosti vjere i stabilnosti u kršćanskom životu? Ulaze li i tako bitna obilježja osobnosti u razvoju u odgojni, pastoralni i katehetski projekt pripreme i slavljenja sakramenta potvrde? Koliko katehete mogu i znaju uzeti u obzir konkretno iskustvo mlade osobe i dijalogizirati s njom posredujući na primjeren način sadržaje vjere i kršćansko iskustvo?

Odrasli, uglavnom, ne odaju znakove da primjećuju promjene koje se događaju unutar mlade osobe. Ta je 'sljepoća' vjerojatno uvjetovana i time što su promjene djelomično skrivene zbog svjesne i nesvjesne samoobmane odraslih koja se temelji na činjenici postojanja relativno žive vjerske prakse, koju je moguće još uvijek u toj dobi kontrolirati. Dolazak na nedjeljnu misu ne doživljava značajnije promjene. Unutar mnogih mladih, gdje kontrola odraslih ne stiže, nešto se, međutim, mijenja.³⁸

Brojni su razlozi zbog kojih se mladi udaljuju iz Crkve nakon potvrde. Jedan od njih sigurno treba tražiti u tome da se u svijesti mnogih stvara dojam o nevažnosti vjere/religije za njihov konkretan život. Postoje mnoga za njih važna područja, kao što su šport, zabava, glazba, ples, TV i sl., koja većina mladih ni na koji način ne uspijeva povezati s vjerskim iskustvom. Ako religija ima kakav skroman utjecaj na tim područjima, on je više usmjeren na ograničavanje nego na pomaganje.³⁹ Napuštanje vjerske prakse povezano je i s činjenicom što za mladu osobu te dobi rasti i razvijati se znači postupno napustiti praksu koja je do tada bila uobičajena: ispovijed, misa, tjedna kateheza. Adolescent tu

³⁷ Giuseppe MORANTE, *Preadolescenti – adolescenti e confermazione*, Leumann (TO), 2002., 52-53; vidi također: André FOSSION, *D'une génération à l'autre, transmettre la foi*, u: www.lumenonline.net/main/document/document (5. VII. 2009.).

³⁸ Alessandro CASTEGNARO, *La prassi pastorale dell'iniziazione cristiana nell'attuale contesto culturale. Situazioni, problemi, opportunità*, u: www.chiesacattolica.it/pls/ccci_nex/bd_edit_dok.edit_documento, 8. (20. XII. 2008.).

³⁹ *Isto*, 8. Usp. Giuseppe MORANTE, *Preadolescenti – adolescenti e confermazione*, 21.

praksu povezuje s dječjom dobi.⁴⁰ Mladi, nadalje, vide da odrasli imaju različite načine shvaćanja što to znači biti kršćanin; nerijetko se smatra da *biti vjernik* ne uključuje nužno vjersku praksu. Mnogi mladi smatraju da su do sakramenta sv. potvrde naučili ono što je bilo potrebno, a svaka daljnja ponuda izgleda im dosadna i daleka od njihovih životnih interesa.⁴¹

Važno je znati zašto se događa ta promjena postupnog napuštanja vjerske prakse uočljiva osobito nakon sakramenta potvrde. No još je važnije pitati se o dinamikama koje u razvojnoj dobi obilježavaju religijsku socijalizaciju i o modelima ostvarivanja odnosa s vjerskim iskustvom. U početku je riječ o odvajanju od prakse, ne od religije/vjere. Utjecanje Bogu u potrebi, osobito u nekim iznimnim životnim situacijama, prisutno je i dalje kod mnogih mladih. Vjersko se iskustvo, međutim, privatizira. Budući da privatizacija kršćanskog iskustva može imati iznimno negativne posljedice za daljnji vjerski rast, važno je da mlada osoba u razdoblju nakon predadolescencije može živjeti iskustvo zajedništva unutar neke župne skupine ili udruge jer upravo takvo iskustvo može imati odlučujuću ulogu za daljnji vjerski razvoj osobe. Biti članom neke skupine može snažno utjecati na mogućnost da se iskustvo vjere nastavi i u odrasloj dobi. Za one koji ostaju izvan iskustva skupine/zajednice/udruge privatiziranje predstavlja početak radikalnijih udaljavanja i napuštanja vjere.⁴²

3. Pitanje dobi i redosljeda sakramenata kršćanske inicijacije

Brojna su pitanja i dileme povezane s katehetskim inicijacijskim modelom. Velik je dio tih dilema vezan za pitanje dobi i redosljeda sakramenata kršćanske inicijacije. O najprikladnijoj dobi za primanje sakramenta sv. potvrde postoje brojna promišljanja i različiti konkretni modeli. Ako se dijeli prije euharistije, čini li se to odmah nakon krštenja (u istom slavlju) ili tek neposredno prije euharistijske pričesti? I u slučaju kasnijeg podjeljivanja potvrde ostaje pitanje dobi: u vrijeme rane ili kasne adolescencije ili pak u vrijeme ozbiljne zrelosti?⁴³

⁴⁰ Usp. Pierpaolo CASPANI – Paolo SARTOR, *L'iniziazione cristiana oggi*, Milano, 2005., 46.

⁴¹ Alessandro CASTEGNARO, *La prassi pastorale dell'iniziazione cristiana nell'attuale contesto culturale*, 16.

⁴² *Isto*.

⁴³ «Iz ovih pitanja rodila se danas vrlo popularna težnja k mogućem uvođenju jednog sakramentalna u vrijeme mladenaštva, koji bi zamijenio potvrdu, a da bi se ona mogla vratiti u dob prije prve pričesti. Tu težnju pokazuju najviše liturgičari, dok pastoralci i katehete redovito optiraju za što kasniju dob.» Ante MATELJAN, *Otajstvo poslanja. Sakrament potvrde*, Split, 2004., 17-18.

3.1. Neki novi prijedlozi

Novi se prijedlozi o kojima se dosta raspravlja, u posljednje vrijeme i u Hrvatskoj, odnose na pomicanje sakramenta sv. potvrde na kasniju dob. O eventualnoj promjeni redoslijeda sakramenata kršćanske inicijacije dosad nije bilo značajnih rasprava i promišljanja unutar pastoralno-katehetskog područja u Hrvatskoj.

3.1.1. Pomicanje sakramenta sv. potvrde na kasniju dob

Dob podjeljivanja različita je u pojedinim zemljama. U Prethodnim napomenama (br. 11) *Reda potvrde*, koji je 1971. godine odobrio Pavao VI., kaže se da se u latinskoj Crkvi potvrda općenito odlaže do sedme godine života. Odmah se, međutim, dodaje: »Ipak iz pastoralnih razloga, osobito da bi se u životu vjernika snažnije naglasila potpunija odanost Kristu Gospodinu i postojano svjedočanstvo za njega, biskupske konferencije mogu odrediti i prikladniju dob kako bi taj sakrament djeca primila u zreloj dobi nakon odgovarajuće priprave.«⁴⁴ *Zakonik kanonskog prava* ne precizira dob potrebnu za primanje sakramenta. Potrebna dob određena je sposobnošću razumijevanja značenja samog sakramenta koji se prima.⁴⁵

Danas je uglavnom najniža dob za potvrdu oko 12. godine. U nekim se zemljama uočava težnja prema odgodi slavlja potvrde još za kasniju dob, tj. za adolescentsku dob. Neki zastupaju mišljenje kako nije moguće zamisliti uspješan put kršćanske inicijacije koji bi završio prije mladenačke dobi. Za opravdanje toga mišljenja navodi se argument kako konkretni uvjeti današnjega društva prije mladenačke dobi ne omogućuju postizanje one zrelosti koja je potrebna za pristajanje uz osobnu vjeru koja se traži u istinskom procesu kršćanske inicijacije.

Čini se da potrebu produljenja inicijacijskog procesa podupiru brojni elementi odgojne i pastoralno-katehetske naravi.⁴⁶ Zna se, naime, da kateheza djece ne uspije uglavnom zadovoljiti potrebu osobnog prihvaćanja kršćanske vjere. Mladenačka je dob, smatraju zagovornici tog prijedloga, trenutak kada

⁴⁴ Usp. Jef BULCKENS, Potvrda, u: Marko PRANJIC (ur.), *Religijsko-pedagoško-katehetski leksikon*, 574.

⁴⁵ *Zakonik kanonskog prava* ne određuje precizno dob primanja sakramenta, nego kaže da »su vjernici obvezni primiti sakrament potvrde pravodobno« (kan. 890). U kan. 889 pojašnjava »da bi netko, izvan smrtno pogibelji, dopušteno primio potvrdu, traži se, ako je sposoban služiti se razumom, da je prikladno poučen, pravo raspoložen i sposoban obnoviti krsna obećanja«.

⁴⁶ Usp. Alojzije HOBLAJ, Dileme i perspektive kršćanske inicijacije, u: *Kateheza*, 22 (2000.) 4, 356.

kršćanin, na kraju sustavnoga formativnog procesa, može svjesno i slobodno potvrditi i prihvatiti krsna obećanja. Odgađanje potvrde za zreliju dob omogućava dugotrajniju pouku koja bi onda trebala rezultirati svjesnijom i odgovornijom obnovom krsnih obećanja.

Poštujući dinamiku *traditio-redditio*, moglo bi se reći da s aspekta besplatnoga Božjeg »dara« (sakramenti) ne postoje problemi s obzirom na dob (eventualno s obzirom na redosljed); ali nužan »odgovor, *redditio*« (osobno prihvaćanje dara s egzistencijalnim posljedicama koje ono donosi) traži duže vrijeme kako bi se to moglo stvarno i dogoditi. Ističe se, stoga, kako je mladost razdoblje kada možemo smatrati zaključenim cijeli proces kršćanske inicijacije.⁴⁷

U promišljanjima nekih hrvatskih teologa i kateheta naglašava se da je potrebno učiniti značajan zaokret u smislu »da inicijacija ne završi prije mladenačke dobi«. Taj se prijedlog opravdava činjenicom da dijete »ne može shvatiti i prihvatiti sve zahtjeve vjere koji pretpostavljaju odrasla čovjeka«⁴⁸. To je mišljenje prevagnulo u nekim (nad)biskupijama u Hrvatskoj u kojima se uvela (ili se uvodi) praksa primanja potvrde u adolescentskoj dobi, odnosno u srednjoj školi.⁴⁹

3.1.2. Promjena redosljeda sakramenata

Drugi vatikanski koncil nadahnuo je nova usmjerenja i pravce istraživanja s obzirom na teologiju potvrde. Upozorio je na jedinstvo sakramenata kršćanske inicijacije. Jedinstvo tih triju sakramenata temelji se na jedinstvu pashalnog otajstva, jer ova tri sakramenta označuju i ostvaruju to isto otajstvo, to jest oni postupno omogućuju i ostvaruju suobličjenje vjernika Kristu u Crkvi. Vjernik postiže svoj puni kršćanski i crkveni identitet tek primanjem svih triju sakramenata inicijacije.⁵⁰ Ovo još jasnije naglašavaju knjige postkoncilске liturgij-

⁴⁷ Usp. Ubaldo MONTISCI, *L'iniziazione cristiana in Italia in un tempo di transizione*, 46-61.

⁴⁸ Milan ŠIMUNOVIĆ, *Katekumensko usmjerenje kršćanske inicijacije*. Aktualna situacija, razlozi za promjene i perspektive, u: Nela V. GAŠPAR (ur.), *Tkivo kulture*, Zbornik Franje Emanuela Hoška, Zagreb – Rijeka, 2006., 427-428.

⁴⁹ U Splitsko-makarskoj nadbiskupiji potvrda se dijeli u drugom razredu srednje škole. No razmišlja se da se sakrament potvrde podjeljuje mladićima i djevojkama starije dobi. »Ako počemo od činjenice da je krizma sakrament kršćanske zrelosti, onda je logično da taj sakrament pomičemo u zreliju dob jer kršćanska zrelost pretpostavlja ljudsku zrelost, rekao je don Josip Periš, objasnivši kako već postoje inicijative od strane splitsko-makarskog nadbiskupa da se krizma pomakne u treći razred srednje škole.« http://www.kriz-zivota.com/zoom/2069/sakrament_potvrde_u_trecem_razredu_srednje_skole/ (15. XII. 2008.).

⁵⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium*. *Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 7, 11 i dr. u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

ske reforme.⁵¹ I *Katekizam Katoličke crkve* naglašava povezanost sakramenata inicijacije: »Zajedno s krštenjem i euharistijom sakrament potvrde tvori cjelinu 'sakramenata kršćanske inicijacije', jedinstvo koje treba čuvati.«⁵²

U spomenutim dokumentima, ali i u djelima mnogih teologa, posve se jasno tumači da su sakramenti kršćanske inicijacije međusobno bitno povezani i da je euharistijska gozba dovršetak uvođenja u otajstvo Krista i Crkve. U redovitoj bi stoga pastoralnoj praksi trebalo obdržavati teološki utemeljen redosljed sakramenata inicijacije, gdje je potvrda smještena između krštenja i euharistije.⁵³

Zadržati potvrdu kao posljednji sakrament kršćanske inicijacije značilo bi da potvrda s primanjem Duha zaključuje itinerarij. Već s psihološkog aspekta, potvrda kao posljednji sakrament kršćanske inicijacije, budući da je neponovljiv, daje osjećaj da je itinerarij zaključen.⁵⁴ Drevna tradicija, upravno suprotno, prenosi nam da je zadnji sakrament inicijacije, ili sakrament punine, euharistija. Taj sakrament bolje naglašava crkvenu pripadnost. On se trajno slavi i već to govori o uvođenju u kršćanski život.⁵⁵

Kad su u pitanju djeca, biskupskim se konferencijama dopušta da, zbog važnih pastoralnih razloga, mogu odstupiti od toga preporučenog redosljeda te da mogu odrediti zreliju dob za primanje potvrde. To se dopuštenje odstupanja, međutim, uvelike koristi te prevladava običaj da se primanje potvrde odgađa za zreliju dob i nakon euharistije.⁵⁶ Ovim se ustvari dopušta da se samo iznimno može odstupiti od redovite tradicijom utvrđene prakse podjele sakramenata inicijacije: krštenje, potvrda, euharistija. Ta dopuštena iznimka postala je međutim gotovo redovitom praksom. Neki teolozi kritiziraju ovu dozvolu i praksu. Postavlja se također pitanje »može li se instrumentalizirati neki sakrament u

⁵¹ Mislimo ponajprije na *Red krštenja djece, Red pristupa odraslih u kršćanstvo i Red potvrde*.

⁵² HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 1285.

⁵³ Više o tome vidi u: Marin ŠKARICA, Potvrda – sakrament punine Duha Svetoga, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 4, 504.

⁵⁴ U nekim talijanskim biskupijama predviđa se zajedničko slavlje potvrde i euharistije nakon pet godina pripreme, dakle oko 11./12. godine. Neki, međutim, smatraju kako bi bilo potrebno slaviti te sakramentne u dobi koja je bliža 7. godini. Naime, slavlje oko 12. godine djecu predugo lišava milosti koja dolazi iz euharistije. Usp. Pierpaolo CASPANI, *L'eucaristia culmine della iniziazione cristiana e fonte di ogni attività pastorale*, u: www.diocesi.brescia.it/main/notizie/convegni/2006/caspani.pdf, 15 (15. XII. 2008.).

⁵⁵ Luciano MEDDI, *Il rinnovamento dell'Iniziazione Cristiana dei ragazzi: i puni discussi*, u: *Orientamenti Pastoralni*, 53 (2005.) 5/6, 111.

⁵⁶ Sam obrednik potvrde dopušta odstupanja od tih odredaba kad kaže: »Ipak iz opravdanih razloga (...), biskupske konferencije mogu odrediti zreliju dob kada to drže prikladnijim da bi djeca taj sakrament primila nakon odgovarajuće pripreme« *Red potvrde*, Zagreb, 1998., br. 11.

pastoralne svrhe?⁵⁷ Euharistija ne predstavlja u pastoralnoj praksi primarni cilj kršćanske inicijacije, nego je od sakramenta punine i zrelosti postala prijelaznom etapom, dok se prema potvrđi usmjeravaju pretjerana očekivanja.

Određena problematika postoji i s obzirom na smještaj sakramenta pomirenja, osobito prve ispovijedi.⁵⁸

3.2. Interpretacija novih prijedloga

Trebamo li odgađati sakrament potvrde za zreliju dob? Pomicanje sakramenta potvrde na zreliju dob možda, s jedne strane, uistinu omogućava da mladi mogu bolje razumjeti, shvatiti i prihvatiti odgovornost i ozbiljnost kršćanske vjere.⁵⁹ Drugi autori, međutim, koji ističu potrebu da se sačuva bitna povezanost i teološki opravdan redosljed sakramenata kršćanske inicijacije, smatraju da se ne smije upotrijebiti sakrament potvrde kako bi se posvetila dob fizičke zrelosti.⁶⁰ Istina je da je statistika s obzirom na vjersko znanje i vjersku praksu prilično loša. No toj negativnoj statistici, kako tumači A. Nocent, »pridonosi činjenica da su mladi nakon potvrde uvelike prepušteni sami sebi, jer u današnjoj Crkvi ne postoji sustavan mistagoški odgoj, pa cjelokupno okruženje u kojemu žive nije takvo da bi im pomoglo u napredovanju u onome što su sakramentalno primili i u daljnjem vjerskom dozrijevanju i svjesnom uključivanju u zajednicu vjere. Sakramenti nisu magijski čini, stoga je nužno potrebno i u obiteljima i cijeloj župnoj zajednici kroz sustavne mistagoške pouke stvarati dosljedno i zdravo kršćansko okruženje, koje će mladima pomoći u njihovu duhovnom i vjerskom rastu i svjesnom prihvaćanju vjere.«⁶¹

Namjerno odgađanje sakramenta kako bismo omogućili djeci i mladima da sudjeluju u vjerskom odgoju i obrazovanju govori o načinu kako gledamo na sakrament koji reduciramo na »priliku« kako bismo držali djecu na katezezi.

⁵⁷ Više o tome vidi u: Marin ŠKARICA, *Potvrda – sakrament punine Duha Svetoga*, 521.

⁵⁸ Poznat je, primjerice, pokušaj eksperimenta sedamdesetih godina prošloga stoljeća da se prva ispovijed slavi poslije prve pričesti. U nekim biskupijama Njemačke, Nizozemske, Kanade i Sjedinjenih Američkih Država uvedena je praksa slavlja prve ispovijedi jednu ili dvije godine poslije prve pričesti. To se opravdavallo s teološkog i pedagoškog stajališta. Međutim, Sveta Stolica je 1977. godine proglasila nedopuštenim pristup djece euharistiji bez prethodne ispovijedi. Usp. Pierpaolo CASPANI, *L'eucaristia culmine della iniziazione cristiana e fonte di ogni attività pastorale*.

⁵⁹ Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Katekumensko usmjerenje kršćanske inicijacije*, 428.

⁶⁰ Usp. Adrien NOCENT, *La Confirmation*, cit. u: Marin ŠKARICA, *Potvrda – sakrament punine Duha Svetoga*, 521.

⁶¹ Usp. *Isto*, 522.

Na taj način riskiramo da se stvara dojam »ucjene«. ⁶² Poneki govore i o »shizofreniji« suvremenog pastoralna. Ukazuje tako A. Caprioli, kako se, s jedne strane, sakrament krsta daje svima koji ga traže, bez nekih posebnih uvjeta, s druge pak strane, prema sakramentu potvrde slijevaju se sve vrijednosti povezane sa slobodnom, osobnom i svjesnom odlukom, pretjerano insistirajući na potvrdi kao sakramentu »zrelosti«, »zrelog kršćanina«, »osobne potvrde vjere«. ⁶³

U nekim se promišljanima insistira kako bi konačno trebalo napustiti izričaj da je potvrda sakrament kršćanske zrelosti, budući da *Red pristupa odraslih u kršćanstvo* jasno kaže da je »kršćanska zrelost« plod cijele kršćanske inicijacije. Dokument *Smjernice za pastoralnu praksu sakramenata kršćanske inicijacije* upozorava kako nije uputno svjesnost i zrelost kršćanskog života previše naglašeno i isključivo vezivati uz čas primanja sakramenta potvrde »da se ne dobije dojam završetka i 'obavljenog posla' nego da je i čas primanja ovog sakramenta tek jedna etapa u procesu postajanja zrelih, odgovornih i svjesnih kršćana«. ⁶⁴

Napuštanje tog izričaja omogućilo bi, smatraju neki autori, izbjegavanje čestog rizika da se za sakrament potvrde od kandidata/kandidatkinje traži određena fizička i psihička zrelost i stoga određena dob koja pretpostavlja tu zrelost. Taj zahtjev nije ukorijenjen u crkvenoj tradiciji: po sebi, tko je primio krst, može odmah primiti potvrdu i euharistiju bez obzira na dob. Sadašnja praksa da se sakramenti potvrde i euharistije dijele u dobi razuma ima svoje opravdanje, osobito s pedagoškog stajališta. Treba ipak budno paziti da se od ovoga pastoralnog razloga, koji nesumnjivo ima svoje opravdanje, ne prijeđe na teško održive teološke teze (potvrda je sakrament zrelosti...). ⁶⁵

Aktualno pre naglašavanje potvrde, kao i pokušaj da ju se pomakne u zreliju dob (16.-18. godina), ustvari je znak krize inicijacijskog procesa, barem u mjeri u kojoj se od potvrde očekuje ona uloga koja je vlastita krštenju odraslih koji se obraćaju. Dok se sakrament potvrde opterećuje prevelikim očekivanjima, sakrament krštenja ostaje izoliranim. Ovo, međutim, pokazuje da kriza potvrde počinje prije same potvrde, krizom krsne vjere i krizom sociološke crkvene pripadnosti koja se hrani određenom kršćanskom praksom. ⁶⁶

⁶² Pierpaolo CASPANI, *L'eucaristia culmine della iniziazione cristiana e fonte di ogni attività pastorale*, 17.

⁶³ Adriano CAPRIOLI, *Iniziazione cristiana: tre domande*, u: www.catechetica.it/testi/contributi/caprioli_2001.htm. (3. XII. 2008.).

⁶⁴ BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Smjernice za pastoralnu praksu sakramenata kršćanske inicijacije*, 150.

⁶⁵ Usp. Pierpaolo CASPANI – Paolo SARTOR, *L'iniziazione cristiana oggi*, 178-179.

⁶⁶ Usp. Luigi GIRARDI, *Il RICA proposto dal Vaticano II: la sfida dell'inculturazione*, 10.

U nekim se promišljanjima/katehetskim materijalima nudi mogućnost da se ne definira na rigidan način dob za pripuštanje djece sakramentima kršćanske inicijacije, nego da se poštuje osobna zrelost svake pojedine osobe. Neki smatraju kako se radi o istinskoj revoluciji u hodu vjere⁶⁷ koja će pridonijeti ostvarivanju nove katehetske stvarnosti koja neće više biti vezana uz pripremanje sakramenata, nego uz pripremanje kršćanskog života.⁶⁸

Što se tiče dužine trajanja kršćanske inicijacije, čini se da ona ne može trajati cijeli život i da ju ne treba miješati s rastom i razvojem koji prati život kao takav. Saborski dokument *Ad gentes* u drugom poglavlju pojašnjava dinamiku procesa evangelizacije u kojoj se kršćanska inicijacija pojavljuje kao trenutak jednoga šireg procesa i stoga je važno, kako bismo izbjegli zbrku i pretjerana očekivanja, precizno definirati temeljna obilježja vlastita zadaci kršćanske inicijacije. Kršćanska se inicijacija odnosi na globalni proces pomoću kojega se postaje kršćaninom: odnosi se stoga samo na procese kršćanske formacije – integrirane sa sakramentima kršćanske inicijacije – koji su nužni i potrebni kako bi se potrebnom sviješću moglo sudjelovati u kršćanskom životu. Obuhvaća stoga: potrebnu evangelizaciju, osobni izbor Isusa Krista (obraćenje), sposobnost sudjelovanja u glavnim izričajima kršćanskog života, sakramentalni život.⁶⁹

Trebamo li vratiti prvotni redosljed sakramenata kršćanske inicijacije? Prijedlog vraćanja prvotnog redoslijeda sakramenata kršćanske inicijacije kod nekih nailazi na nemale kritike i sumnjičavosti. Evidentno je da se ta perpleksnost ne odnosi na teološko promišljanje o organizaciji samih sakramenata. No pastoralna teologija i katehetika ne promišljanju toliko teološku dimenziju, teološku prirodu problema, nego njezinu primjerenost/prikladnost. Stoga se postavljaju pitanja: Zašto mijenjati redosljed sakramenata? S kojim posljedicama? Koji se cilj želi postići? Je li promjena redoslijeda sakramenata najveći i najvažniji problem s kojim se valja suočiti? Očito je da potreba obnove postoji, no ona se možda odnosi na neke druge dimenzije kršćanske inicijacije.

Na kraju inicijacijskog itinerarija relativno je lako pokazati kako kršćani shvaćaju sakrament kao objekt koji ima vrijednost u sebi, ali koji se ne odnosi na cjelovitost života, koji ne komunicira milost s ciljem promicanja života

⁶⁷ <http://www.diocesi.torino.it/argomenti/inizia/scheda5.doc> (3. XII. 2008.).

⁶⁸ SERVIZIO NAZIONALE PER IL CATECUMENATO, Guida per l'itinerario catecumenale dei ragazzi (7-14 anni), in: *Notiziario UCN – Quaderni CEL*, 4 (2000.) 21.

⁶⁹ Joseph GEVAERT, Per un approccio corretto al tema 'Diventare cristiani oggi', Quadro dei problemi e chiarificazione terminologica, u: *Catechesi*, 51 (1982.) 15, 12. Također i *Opći direktorij za katehezu* razlikuje dva tipa katehetske službe: kateheza u službi kršćanske inicijacije (br. 63-68) i kateheza u službi trajnog odgoja vjere (br. 69-72) te dodaje školski vjeronauk (br. 73-76). KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Zagreb, 2000. (dalje: ODK).

koji se nadahnjuje evanđeljem. Sakrament se ne percipira kao stvarnost koja služi kršćanskome životu nego on predstavlja kršćanski život, kršćanin je onaj koji prima sakrament. Konceptija prema kojoj je važno »primiti sakramente« govori nam gdje se nalazi jedan od središnjih problema kada su u pitanju sakramenti.⁷⁰

U svjetlu rečenoga lako je predvidjeti da rezultat pastoralna promijenjenog redoslijeda sakramenata vjerojatno ne bi riješio problem vjerničkoga formalizma, nego bi možda čak i pojačao percepciju kako sakrament ne služi životu, nego je samo dio ceremonije u određenim životnim prijelazima. Neki autori stoga smatraju kako, pastoralno govoreći, nema koristi od deduktivnog nametanja pitanja (ispravnog) redoslijeda sakramenata, a da se pritom ne vodi računa o specifičnosti dobi u kojoj se primaju sakramenti i o specifičnim pastoralnim problemima.⁷¹ Inzistiranje na promjeni redoslijeda sakramenata možda ukazuje i na određenu deresponsabilizaciju koja zajednicu i pastoralne djelatnike vodi prema iluzijama koje su zamaskirane dvoznačnošću ideje o sakramentu i liturgijskom djelovanju. Nasuprot teškoj i složenoj situaciji vjerske ravnodušnosti prema kršćanskoj poruci ne može se tako lako premostiti pedagoško pitanje tvrdeći i uvjeravajući da je dovoljna veća naglašenost liturgijskog jezika za uspješnije prijanjanje novih naraštaja uz kršćansku vjeru.

Ako i dalje ostaje sadašnji redoslijed sakramenata kršćanske inicijacije, čini se potrebnim barem malo dovesti u ravnotežu postojeću situaciju, usmjeravajući veću pastoralnu pozornost na pastoral sakramenta krsta djece. Budući da krst predstavlja načelo kršćanskog života, način na koji se on slavi ne može ne uvjetovati sve ono što se događa kasnije. Pastoral kršćanske inicijacije ne počinje kada dijete navrší 6 ili 7 godina, nego kada roditelji traže sakrament za svoje dijete.

Zaključno se može reći da samo pomicanje sakramenta potvrde u zreliju dob, ili vraćanje sakramenata kršćanske inicijacije u onaj redoslijed koji je bio u crkvenoj tradiciji prvog tisućljeća samo po sebi neće znatno pridonijeti kvaliteti aktualnog modela kršćanske inicijacije. Kada se danas promišlja o modelu kršćanske inicijacije, u brojnim se promišljanjima ističe kako nije riječ o krizi jednog ili drugog aspekta inicijacijskog modela, nego o krizi samoga modela i njegova neprimjerenog odnosa sa suvremenom kulturom. Sporadične promjene ili poboljšanja postojećeg modela neće stoga riješiti spomenutu krizu, nego valja vjerno i s mudrom kreativnošću ponovno premisliti cijeli model, imajući trajno pred očima konkretnog čovjeka kojemu se obraćamo. Potrebno

⁷⁰ Luciano MEDDI, *Il rinnovamento dell'Iniziazione Cristiana dei ragazzi*, 112.

⁷¹ *Isto*.

je »pastoralno obraćenje« koje traži inteligenciju, kreativnost i hrabrost.⁷² Potrebno je tražiti rješenje/rješenja koja će i u teološkom i u pedagoškom smislu biti najprihvatljivija.

3.3. O uvjetima za primanje sakramenata

Kada se govori o uvjetima za primanje sakramenata, čini se da mnogi razmišljaju o tome što Crkva mora tražiti od onih koji traže sakramente kršćanske inicijacije. U ovoj perspektivi Crkva se smatra onom koja »posjeduje« sakramente i treba utvrditi mjerila na temelju kojih će određivati kome i kada će ih dati. Pitanje je, dakle, što zahtijevati od onih koji traže sakramente. Postavljajući tako problem, kreće se s pogrešnih pozicija. O sakramentima kršćanske inicijacije valja razmišljati kao o gestama preko kojih Crkva prihvaća osobu. Biti prihvaćen u Crkvu ne može se poistovjetiti s nekim sociološkim činom. »Biti prihvaćen« ovisi o identitetu same Crkve koja je u svom temelju zajedništvo vjernika s Kristom i istodobno povijesna, vidljiva i konkretna zajednica.⁷³

Potrebno je zato prijeći od »organizacijske logike na logiku odnosa«.⁷⁴ Na tom tragu, pitanje koje se postavlja nije: Što trebamo zahtijevati od onoga tko se obraća Crkvi kada traži, na primjer, pristup sakramentu?, nego: Kako stvoriti uvjete kako bi Crkva bila sposobna prihvatiti pitanja/zahtjev onoga tko joj se obraća? Očito takva perspektiva zahtijeva strpljivost i izbjegavanje prečica koje se čine kada želimo ponuditi gotova rješenja/odgovore u kratko vrijeme. Zahtijeva da oni koji se obraćaju crkvenoj zajednici u njoj mogu pronaći mrežu međuljudskih odnosa obilježenih novošću kršćanske vjere i otvorenošću prema onima koji joj se obraćaju.⁷⁵ Samo polazeći od kvalitetnih međuljudskih odnosa bit će moguće učiniti da radosna vijest odjekne u našim sugovornicima.

U tom kontekstu valja se preispitivati i o opravdanosti/primjerenosti prakse da uvjet za primanje sakramenata bude pohađanje vjeronauka u školi.

⁷² Usp. Henri DERROITTE, *Iniziazione e rinnovamento catechetico. Criteri per una rifondazione della catechesi parrocchiale*, u: Henri DERROITTE (ur.), *Catechesi e iniziazione cristiana*, Leumann (Torino), 2006., 47-48; Alojzije HOBLAJ – Milan ŠIMUNOVIĆ, *Crkvena kateheza na katedri religiozne pedagogije i katehetike*, 44.

⁷³ Pierpaolo CASPANI – Paolo SARTOR, *L'iniziazione cristiana oggi*, 73.

⁷⁴ PRESSAN, *Iniziazione cristiana e parrocchia*, cit. prema: Adriano CAPRIOLI, *Comunicazione su nuove esperienze di Iniziazione cristiana in Italia*, u: *Notiziario di Ufficio Catechistico Nazionale*, lipanj 2004., br. 2, 16.

⁷⁵ Usp. ARCIDIOCESI DI MILANO, COMMISSIONE ARICIVESCOVILE PER GLI ITINERARI DI INIZIAZIONE CRISTIANA, *Diventare cristiani in una Chiesa missionaria*, I, Milano, 2005., 14.

4. Prema obnovljenoj praksi kršćanske inicijacije djece

Na temelju teološko-katehetskog promišljanja, dosadašnje prakse te novih iskustava nekih biskupija, možemo dati određene naznake u kojem je smjeru moguće promišljati i djelovati s obzirom na zahtjeve katehetskoga inicijacijskog itinerarija.

4.1. Kršćanska inicijacija: odgoj zrelih kršćana

Kršćanska inicijacija uključuje dva temeljna elementa, vjeru i sakrament, na kojima se događa cjelokupni itinerarij. Kršćansku inicijaciju ne možemo stoga promatrati kao jednostavan odgojni proces koji promiče prihvaćanje temeljnih kršćanskih vrijednota; ni kao didaktički proces usmjeren na stjecanje znanja ili usvajanje određenog ponašanja na osobnoj i društveno-religioznoj razini; ne možemo je smatrati ni kao jednostavan pravni čin koji traži svoje opravdanje u sociološkim razlozima ili jednostavan obred koji omogućava pravno-religijsku pripadnost jednoj zajednici; kršćanska inicijacija nije ni moralistički sustav koji promiče jasne norme kršćanskog ponašanja. Crkva bi deformirala svoje lice slaveći sakramente, a ne brinući se za vjeru. Kršćanska se inicijacija ne može jednostavno poistovjetiti s razvojem/sazrijevanjem subjekta: ona predstavlja dar »odozgo« koji se postupno otkriva, zaziva i prihvaća, ali koji nikad nije dokraja uhvaćen ili iscrpljen.⁷⁶

Opći direktorij za katehezu ističe kako je kateheza »temeljni element kršćanske inicijacije i najuže povezana sa sakramentima inicijacije«. ⁷⁷ Temeljna obilježja kateheze inicijacije, prema *Općem direktoriju za katehezu*, jesu: cjelovita i sustavna formacija vjere, priprava svekolikoga kršćanskog života i temeljna važna formacija. Zbog tih se svojih obilježja kateheza inicijacije ne može svesti na nešto slučajno i prigodno.⁷⁸

Kršćanska inicijacija nema za cilj pripravu na sakramente, nego oblikovanje istinskih Kristovih učenika. Iako inicijacijski hod ima svoj kulminacijski trenutak upravo u slavlju sakramenata, u tom su procesu temeljni susret i zajedništvo s Kristom. Prihvatiti i slijediti Krista zahtijeva razvoj žive, eksplicitne i djelatne vjere koja pretpostavlja kršćansku formaciju otvorenu svim sastavnicama kršćanskog života. Za *postajanje kršćaninom*, Gospodinovim učenicom, nije dovoljno poznavati vjeru. Kršćanska je inicijacija za djecu i adolescente

⁷⁶ Usp. Luigi GIRARDI, *Il RICA proposto dal Vaticano II: la sfida dell'inculturazione*, 7.

⁷⁷ ODK, br. 66.

⁷⁸ ODK, br. 67.

vježbaonica vjerskoga života. Itinerarij je označen kao »proces rasta u vjeri«, a ne samo u doktrinarnim sadržajima. Rast u vjeri podrazumijeva učenje kako konkretno moliti i ljubiti, primati i davati oprost, sudjelovati u životu zajednice i u liturgiji, svjedočiti i biti apostol. Jedan sat tjedno, čak ako i traje nekoliko godina, teško može postati vježbaonicom za kršćanski život.

Valja zato mijenjati praksu koja se ograničava na to da se katehezu promatra isključivo u funkciji primanja sakramenata (kateheza za primanje prve pričesti, krizme) i promicati katehezu »za kršćanski život«. Očito je da pre-naglašavanje sakramenata (osobito potvrde) dovodi do toga da oni postaju završnom fazom, a ne vratima koja uvode u kršćanski život. Ovdje se ne želi dovesti u pitanje temeljna istina prema kojoj je ono što uvodi u kršćansku vjeru upravo primanje sakramenata kršćanske inicijacije. Neosporno je, međutim, da inicijacija i kateheza ostaju u našim kršćanskim zajednicama uglavnom na liniji sakramentalizacije novih generacija.⁷⁹

U tom smislu može se reći da je u središtu katehetske pozornosti briga za proces sazrijevanja u vjeri, a manje briga o terminu kada će se sakramenti slaviti. Postojeća praksa naših župnih zajednica, uglavnom usmjerena na pripremanje mladih naraštaja za sakramente, a nedostatno za napredovanje u zrelosti vjere, opterećuje glavnu svrhu kršćanske inicijacije.⁸⁰ Važnost procesa sazrijevanja u vjeri naglašava i dokument hrvatskih biskupa kada kaže da bez »istinskog navještaja i raspoloživosti koju on treba stvoriti u srcima slušatelja, sakramenti se ne mogu ni slaviti ni primati na autentičan način.«⁸¹ Stoga M. Šimunović ističe: »To znači da se mora dogoditi pomak s obzirom na ciljeve, u prvi plan treba staviti pripravu za vjeru a onda za sakrament, jer se događa da nemali broj kršćana 'obavi' sakramente, a pritom ne dođe do vjere, barem ne one svjesne i življene. U tom su smislu evangelizacija i kateheza bitni elementi svakog procesa kršćanske inicijacije jer vode odgoju i sazrijevanju stavova vjere...«⁸²

Samo sudjelovanje na crkveno-liturgijskim činima, unatoč svim pozitivnostima, još uvijek ostavlja dovoljno prostora da se razvija i živi stav kršćana koji možemo nazvati »nevjerom vjernika«. Nameće se stoga nužnost da katehezu, koja se shvaća i ostvaruje kao priprava za sakramente i formaciju »praktikanata«, naslijedi oblik katehetske djelatnosti koji će biti pretežno evangelizacijske prirode, tj. onaj koji će nastojati promicati dimenziju žive i osobne

⁷⁹ Usp. Enzo BIEMMI, *Nuove esperienze di iniziazione cristiana in Italia. Descrizione e analisi critica*, 7.

⁸⁰ Usp. Alojzije HOB LAJ, *Dileme i perspektive kršćanske inicijacije*, 358.

⁸¹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, br. 38.

⁸² Milan ŠIMUNOVIĆ, *Katekumensko usmjerenje kršćanske inicijacije*, 427.

vjere, osobni susret i zajedništvo s Isusom Kristom, otvorenost za djelovanje Duha Svetoga, otvorenost za poslanje u Crkvi i u svijetu.⁸³

U današnjem vremenu, u kulturnom kontekstu koji ne samo da ne podržava nego se čak suprotstavlja kršćanskim vrijednostima, nije više moguće misliti da se kateheza može zadovoljiti poučavanjem i omogućavanjem učenja sadržaja, bez zajedničarske i egzistencijalne povezanosti.⁸⁴ Potrebno je harmonizirati potrebu »prenošenja« vjere s jedne generacije na drugu i »inicijacije«. ⁸⁵ *Opći katehetski direktorij* iz 1971. godine kaže: »Kateheza treba biti podržana svjedočanstvom vjerničke zajednice« (br. 35).

4.2. Rođenje na nov život

O evangelizaciji i inicijaciji može se razmišljati kao o prvenstveno ljudskom djelu koje treba dati određene rezultate. U pozadini može stajati, svjesno ili nesvjesno, mišljenje kako samo najbolji pastoralni menadžment ili najbolje evangelizacijske strategije mogu proizvesti željene učinke. Taj način shvaćanja pastoralne djelatnosti proizlazi od jedne, često nesvjesne, pretpostavke moći i kontrole. Radi se, naime, o tome da želimo posredstvom našega djelovanja evangelizirati svijet, tako kako ga mi zamišljamo, na sliku našega osobnog iskustva i razumijevanja evanđelja. Prema toj logici, Crkva velikodušno svima nudi svoju tradiciju, i onima koji žele ona predlaže da je osobno prihvate. Velik je međutim rizik da se Crkva usmjeri više na način prenošenja ostavljajući u sjeni osobno iskustvo prihvaćanja Boga, Boga koji »iz preobilja svoje ljubavi, oslovljava ljude kao prijatelje te s njima druguje da ih pozove i primi u zajedništvo sa sobom«, kako kaže Drugi vatikanski koncil.⁸⁶

Pitanja koje valja postaviti nisu ponajprije: Što treba činiti Crkva kako bi pridobila nove kršćane? Koje pastoralne strategije mora usvojiti kako bi postala učinkovitom? Trebamo li promicati kerigmatsku, antropološku ili katekumensku katehezu itd.? Pitanja treba postaviti na drugoj razini: Što se događa između Boga i ljudi koji žive na početku 21. stoljeća? Što Crkva treba promi-

⁸³ U tom kontekstu valja istaknuti važnost jednog zaokreta unutar katehetske prakse: od sakramentalizacije prema evangelizaciji. O tome vidi u: Ružica RAZUM, Školski vjeronauk i župna kateheza, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 127 (1999.) 9, 550.

⁸⁴ Usp. Alphonse BORRAS, Nouvelles paroisses et nouvelle catéchèse: comment la catéchèse peut-elle soutenir le redéploiement paroissial?, u: www.lumenonline.net/main/document/document (7. VII. 2009.).

⁸⁵ Marcel VILLERS, D'une catéchèse de transmission a une catéchèse d'initiation, u: www.lumenonline.net/main/document/document (10. VII. 2009.).

⁸⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum. Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi* (18. XI. 1965.), br. 2, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

jeniti u svome načinu vjerovanja i življenja, kako bi omogućila susret Boga i čovjeka?⁸⁷ Riječ je o velikoj promjeni naglaska. Središte više ne predstavlja Crkva, nego sama Crkva pažljivo osluškuje Boga i svijet, napuštajući logiku i stav posjedovanja. »Tko sam ja da bih se smio oprijeti Bogu« (Dj 11,17), pitao se Petar pred jeruzalemskim kršćanima koji su ga kritizirali jer je ušao u Kornelijevu kuću.

U sekulariziranom svijetu Crkva postaje svjesna da njezin zadatak nije novačenje novih vjernika, nego rađanje na život od kojeg ona sama živi. Promišljanje o kršćanskoj inicijaciji koje ne polazi od činjenice da se radi o procesu rađanja na život s Kristom, neće uspjeti izbjeći rizik robovanja logici posjedovanja i podjeljivanja sakramenata. Svi pastoralno-katehetski napori, ako ne idu u smjeru rađanja na život s Kristom, mogu dovesti u najboljem slučaju samo do modernizacije aktualne prakse. Ističe stoga H. Bourgeois kako se problem ne sastoji u pripremi na sakramente, nego u ulasku u život.⁸⁸

Promišljanje o kršćanskoj inicijaciji poziva nas na opću reviziju naše pastoralne prakse. Ne možemo ni zamisliti obnovu modela kršćanske inicijacije, a da istodobno ne krenemo dubljom revizijom naših pastoralnih struktura, koje su dosada bile usmjerene više na priključivanje novih kršćana, a ne na rađanje novih učenika.

4.3. Uvođenje mistagoške kateheze

Danom potvrde ne bi smjelo biti zaključeno uključivanje mladog kršćanina u život zajednice. Ovaj je aspekt posebno snažno naglašen u dokumentu *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*: »Kateheza u pripravi za sakrament Potvrde, kao i cjelokupan rad s mladima, treba voditi računa o onom *poslije*, to jest o modalitetima i uvjetima koji omogućuju nastavak puta vjere.«⁸⁹ Pomanjkanje ovoga postkršćeničkog procesa, smatraju neki, jedan je od najvećih propusta u pastoralu sakramenata, čak i »uzročnik da se ne događa željeno dublje uključivanje u život iz sakramenata«⁹⁰.

⁸⁷ Usp. PH. BACQ, *Vers une pastorale d'engendrement*, u: Henri DERROITTE, *Iniziazione e rinnovamento catechetico*, 53.

⁸⁸ Usp. Henri DERROITTE, *Iniziazione e rinnovamento catechetico*, 54.

⁸⁹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, 90. Vidi također: André FOSSION, *Les défis de la catéchèse aujourd'hui*, u: www.lumenonline.net/main/document/document (10. VII. 2009.).

⁹⁰ Milan ŠIMUNOVIĆ, *Katekumensko usmjerenje kršćanske inicijacije*, 448.

Bez obzira na redosljed sakramenata kršćanske inicijacije, slavlje sakramenta sv. potvrde (kao dosad) ili slavlje potvrde i euharistije (što neki predlažu) ne označava kraj odgojne djelatnosti Crkve prema djeci i mladima. Uvođenje vremena mistagogije, koje slijedi slavlje sakramenata, ima za cilj poticanje osobnog prihvaćanja primljenoga dara u sakramentima. Jasno je da će ostanak djece i mladih u crkvenim područjima ovisiti o kvaliteti ponuda namijenjenih njima, o cjelokupnom ozračju u određenoj kršćanskoj zajednici, ali i o cijelom nizu čimbenika koji ovise o obitelji, općem odgoju, globalnom kontekstu i sl.

4.4. *Prema personaliziranim modelima*

Danas postoji previše snažan kontrast između ambijentalnog pluralizma i neizdiferenciranog obilježja religijske socijalizacije koja se nudi djeci i predadolescentima. Opća religijska socijalizacija uniformističkog tipa, zbog izrazito standardiziranih, a premalo personaliziranih modela, čini nemogućim individualiziranije pristupe u odgoju vjere. Standardizacija modela i puteva, uvjerenje o homogenosti s obzirom na stanje vjere ne omogućuju djeci i mladima iskrenu komunikaciju s obzirom na istinu o vlastitom iskustvu (ne)vjere i tako stvaraju mučne situacije institucionalizirane neiskrenosti/dvoličnosti/laži unutar kateheze i inicijacije. Unutar katehetskih procesa još uvijek naime ne mogu slobodno biti izrečeni sumnja i promišljanje, iskustvo nevjere, nesigurnosti i strah od nevjerovanja, što su iskustva raširena u pluralističkom svijetu kakav je naš. O tim se iskustvima unutar naših katehetskih procesa više voli šutjeti. Katehetska je pozornost usmjerena moralnom, doktrinarnom, odgojnom ili jednostavnom praktično organizacijskom području. Kateheza i inicijacija još su organizirane tako kao da je sve predviđeno, da mladi vjeruju – da ne vjeruju, zašto bi uopće bili ovdje? – da su zainteresirani učiti na temelju vjere.

Kateheza i inicijacija organizirane su u zajedničkim vremenima, općeg su karaktera, ne uvažavaju individualizirane ritmove. Svi zajedno primaju prvu pričest, svi zajedno primaju potvrdu. Sve je toliko ujednačeno i šablonizirano da nema mjesta različitosti. Takav depersonalizirani pristup uvođenju u kršćanstvo nekada nije bio upitan, no je li ispravan danas, imajući u vidu ono što se nalazi u duši osobe na kraju predadolescencije i ono što će biti poslije?⁹¹

⁹¹ Alessandro CASTEGNARO, *La prassi pastorale dell'iniziazione cristiana nell'attuale contesto culturale. Situazioni, problemi, opportunità*, 21; Milan ŠIMUNOVIĆ, *Katekumensko usmjerenje kršćanske inicijacije*, 427.

Možda je potrebno učiniti prijelaz s procesa opće masovne religijske socijalizacije na proces koji vjerdnuje i promiče slobodan izbor pojedinca.⁹²

M. Šimunović ističe: »Personalizacija će u pastoralu, konkretno u procesu kršćanske inicijacije, imati dalekosežne pozitivne posljedice nakon višestoljetnih uniformiranih postupaka, bez obzira na situaciju katehizanata, obitelji i ambijent iz kojeg dolazi, pitanja koja u sebi nosi već od ranog djetinjstva. To znači da je upitna praksa da određena dob ili školski razred u određenoj dobi ide na prvu pričest ili krizmu, a da se ne vodi računa o spremnosti kandidata, o obiteljskim uvjetovanostima i osobnim pitanjima koja u sebi nosi. Kriterij neće biti određena dob ili pripadnost skupini vršnjaka, što bi značilo 'poškoljenje' kršćanske inicijacije, već spremnost na uključivanje u određeno pripravnništvo.«⁹³ To znači da mjesne Crkve trebaju promisliti o mogućnosti različitih modela kršćanske inicijacije kao o odgovoru na različite osobne i ambijentalne situacije.⁹⁴

Umjesto zaključka

Velik broj osoba koje su angažirane u katehezi kršćanske inicijacije osjeća obvezu i dalje promicati model koji je nastao u jednoj određenoj situaciji kršćanstva i koji je neprihvatljiv za aktualan kulturni kontekst. Većina kateheta nastavlja velikodušno i angažirano svoj zadatak, ali stanje postaje sve teže i zahtijeva potrebu promišljanja koje ide iznad sporadičnih zahvata i koje se odnosi na hrabro promišljanje modela naslijeđenog iz prošlosti. Postoje različita iskustva koja nam svjedoče o postojanju bogatih i različitih inicijativa radi kvalitetnije kršćanske inicijacije. Iako se te inicijative međusobno razlikuju, spomenuta iskustva imaju neka zajednička obilježja koja ih povezuju. Riječ je, jasno, o iskustvima koja tek zaživljuju i koja sadrže određene poteškoće i ograničenja.⁹⁵

⁹² «Oni koji posebno ističu važnost individualno-antropološke dimenzije u sakramentu potvrde, podsjećaju, kako su danas, barem što se npr. njemačkog jezičnog područja tiče, svi manje-više postali svjesni, kako ima malo smisla mlade voditi potvrdi skupno po razredima. Ako tu treba biti riječ o individualnoj odluci, onda se ona može postići samo jednim osobnim da sakramentu potvrde.« Anton TAMARUT, *Kršćanski život opečaćen darom Duha u sakramentu potvrde*, u: *Bogoslovska smotra*, 74 (2004.) 3, 894. U spomenutom se članku spominje praksa nekih župnih zajednica u Njemačkoj gdje župnik, umjesto osobnog poziva, u župnom listu daje obavijest da se katolička mladež od šesnaeste godine može prijaviti za sakrament potvrde. *Isto*, 895.

⁹³ Milan ŠIMUNOVIĆ, *Katekumensko usmjerenje kršćanske inicijacije*, 435.

⁹⁴ Usp. Alojzije HOBLAJ – Milan ŠIMUNOVIĆ, *Crkvena kateheza na katedri religiozne pedagogije i katehetike*, 49.

⁹⁵ Više o nekim zajedničkim obilježjima tih iskustava, kao i određenim poteškoćama koje ih obilježavaju, vidi u: Enzo BIEMMI, *Nuove esperienze di iniziazione cristiana in Italia*, 4.

Pitanje dobi i redosljeda sakramenata sigurno nije rješenje svih problema vezanih za kršćansku inicijaciju. Bez obzira kojim putem krenuli, definiranje novih itinerarija kršćanske inicijacije treba biti uključeno u svakodnevni i strpljivi angažman obnove konkretnog lica naših zajednica. Radi se o potrebi da se u njima stvore mreže odnosa koji su obilježeni novošću evanđelja i koji su u stanju učinkovito prihvatiti one koji kucaju na vrata. S tim u vezi, umjesto da smo zabrinuti da pooštrimo kriterije pristupa, trebali bismo se brinuti da onome tko traži ponudimo konkretno lice zajednice koja, hranjena na euharistijskome stolu, nastoji živjeti prema uzoru Isusa Krista.

U pastoralno-katehetskom planiranju potrebno je prihvatiti pluralizam praktičnih modela kršćanske inicijacije.

Summary

CATECHETIC ITINERARY OF INITIATION

Ružica RAZUM

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
ruzica.razum@zg.t-com.hr

In theological-pastoral care and pedagogic-catechetical thought over the past few years we have often seen discussions on the topic of Christian initiation – that is, religious socialisation of younger generations. Because of the evident failure of Christian initiation, demands to renew its entire model are being more frequently heard. The current model of Christian initiation most often leads to departing the Christian community which highlights its fundamental insufficiency.

In the first part of this article the author considers some fundamental models of initiation throughout the history of the Church. Particular focus is dedicated to the existing model in Croatia. After a brief description of that model, the author defines some positive aspects as well as its limitations. This model of Christian initiation guarantees a wide religious socialisation so much so that we can speak about its virtually general religious socialisation. At the same time the result of that model is its obvious limitations, for example: lack of a feeling of belonging, falling off in religious practise, weak development of abilities to live a Christian life and so on.

In the second part of the article the author speaks about the factors or challenges that burden current Christian initiation which is related to the concrete social-cultural context and age of development when the sacraments are accepted, particularly the

sacrament of Confirmation. We cannot ignore the fact that modern complex society is affected by significant cultural transformation with much deeper changes which are also reflected and transferred to their belief and Christian upbringing. Does the Croatian model of Christian initiation take this context into account or is it tied to an extinct situation? Does it take into account the challenges and questions which can be related to the age of the children accepting the sacrament – pre-adolescent/adolescent? These are some of the questions that that author endeavours to answer.

In the third part the author refers to the age and order of the sacraments and of the conditions that are required if someone wishes to accept the sacraments. Today there is a great deal of debating about the age that the sacrament of Confirmation should be accepted. In some countries, the tendency is to celebrate Confirmation at a later age, i.e. adolescent. Deferring Confirmation for a more mature age is considered to allow for a longer lasting period of teaching which should result in a more personal and responsible acceptance of the vow of faith. This opinion has been accepted in some (arch)dioceses in Croatia and they have introduced the practise of accepting Confirmation in secondary school. On the other hand though there are certain determined initiatives that are directed to changing the existing order of the sacraments of Christian initiation of children and pre-adolescents. In wake of the Vatican Council and post-Council documents, it is believed that regular pastoral practise should maintain the theologically founded order of the sacraments of initiation where Confirmation comes between Baptism and the Eucharist.

The fourth part of the article deals with some fundamental directions to renew the practise of Christian initiation with children. Thoughts about Christian initiation call on general renewal of the existing pastoral practise. When we think today about the model of Christian initiation we are not referring to a crisis of any particular aspect of the models of initiation but rather of a crisis of the actual model and its inappropriate relation towards modern culture. Sporadic changes or cosmetic touch ups to existing models will not resolve the crisis. It is worthwhile to loyally, wisely and creatively approach and restructure the entire model.

In that regard it is necessary: to change the practise that limits observations of Catechesis exclusively in the function of preparing candidates for the sacraments; and to start with a much deeper renewal of pastoral structure and to promote vital constituent processes of Catechesis and the celebration of a Christian life; it is necessary to abandon the school model of Catechesis and promote a mystical and experiential catechesis, to define the objectives that take account of the concrete contexts and subject, that value the significance of the group/community and in particular the significance of the parish community, etc.

Key words: Christian initiation, Confirmation, catechesis, developing age, Christian maturity.